

شايمۇرات ەلباس ۇلى

ارمان - اققو

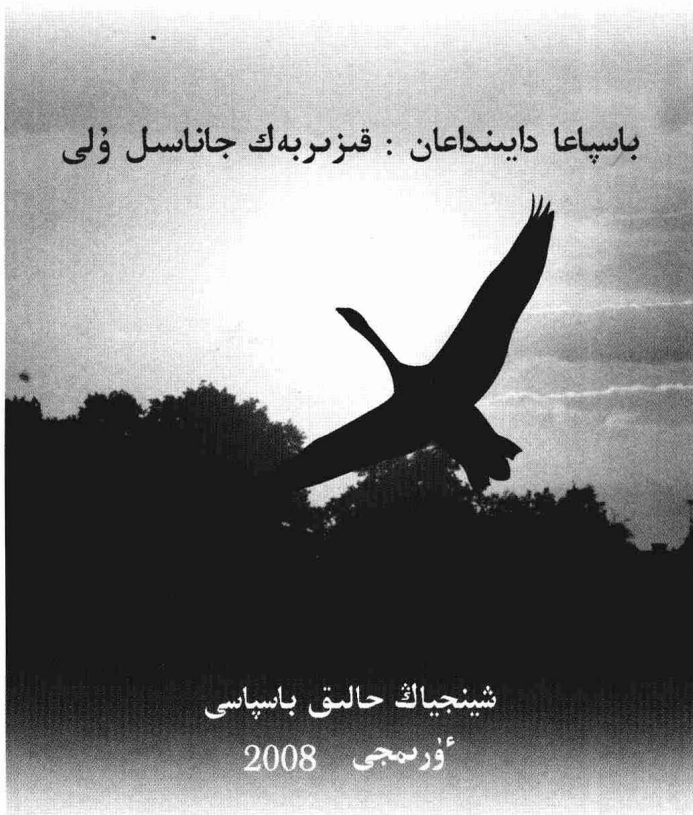

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

ئشايمۇرات ئىلياس ۇلى

ارمان - اققۇ

باسپاغا داينداغان : قىزىربەك جاناسىل ۇلى

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ۇرىمىجى

图书在版编目(CIP)数据

天鹅绒.1: 哈萨克文/晒木拉提·伊里亚斯著. —乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2008.12

(哈萨克民间文学大典)

ISBN 978-7-228-12147-2

I. 天… II. 晒… III. 诗歌-作品集-中国-当代-哈萨克语(中国少数民族语言) IV. I227

中国版本图书馆CIP数据核字(2008)第206009号

责任编辑: 阿 山
责任校对: 麦 克 汗
封面设计: 夏 提 克

天鹅绒 (哈萨克文)

合孜尔别克 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

乌鲁木齐光大公司艺林印务中心印刷

850×1230毫米 32开本 7.75印张

2008年12月第1版 2008年12月第1次印刷

印数: 1 — 2000

ISBN 978 — 7 — 228 — 12147 — 2 定价: 14.00元

جاۋاپتى رەداكتور: اسان ابەۋۇلى
كوررەكتور: ماكەيقان
مۇقاپاسىن جوبالاعان: شاتتىق اگسا

اققۇ - ارمان

•
*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۈرۈمچى قالاسى، وڭتۇستىك زاتتىق كوشەسى، 348 - اۋلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۈكەنىنەن تاراتىلدى
ئۈرۈمچى گۇاڭدا سەرىكتىكى يىلىن باسپا ورتالىقىدا باسلىدى
فورمات 1/32 1230 × 850، 7.75 باسپا تاباق
2008 - جىل، جەلتوقسان، 1 - باسپاسى
2008 - جىل، جەلتوقسان، 1 - باسلىۋى
تىراجى: 2000 — 1
ISBN 978 — 7 — 228 — 12147 — 2
باعاسى: 14.00 يۋان

الغى سۆز

باقىت تۇرالى ولشەم بىركەلكى ەمەس، ونىڭ بىركەلكى بولماۋىن تەك ادامدارنىڭ پەندەشلىك قاسىيەتى قالپىتاستىرغان. بىرەۋلەر مۇراتىنا جەتكەن عاشىقتاردى، ويدان ورىپ، قىردان قىرىپ الاتىن پىسىقتاردى؛ بىرەۋلەر قۇجىنغان كىندىكتىنى، كەۋدەم سوقتى جىنتىكتىنى؛ تاغى بىرەۋلەر ءجۈز جاسىلعان عۇمىرلىنى، اۋزىنان ماي كەتپەگەن جۇمىرلىنى؛ ءتپىتى تاغى كەيىبىرەۋلەر ورانىپ العان توندى، سۇرانىپ العان شەندى باقىت دەپ تۇسىنەدى ءارى باقىت دەپ تۇسىندىرگىسى كەلەدى. ءس جۈزىندە باقىت ءىمىنىڭ ءجىمى مۇنان الدە قايدا ۇلكەن، الدە قايدا كەڭ بولادى. باقىت سىندى بۇل ورىپتاغا تەك پەندەلىك قۇدىرەتتىڭ تارتۇ كۇشىنەن ايققاندار عانا شىنداپ جەتە الادى. تىمىرسىق تىرلىك، كۇيكى تۇرمىس، وتىرىك كۇلكى، ءوزىمىشل وزەك، جالعان جالىپۇش — ءبار — بارى دە ماستەك پەندەشلىك پىسىچىكانى قالپىتاستىراتىن ەڭ اكيۇ، ەڭ ماڭداي الدى ەلەمەنتىر، كەز — كەلگەن پەندەنى وسى مۇددەلىك قوسىلىستاردان تازارتىپ الۇ — قىينىڭ قىينى. قاسىيەتكە باس لەۋ. تولستوي ءدال وسىنى مەڭزەپ: «ادامداردىڭ قۇدايعا نەمەسە الدە كىمدەرگە تابىنۇى مەن ماداقتاۋىندا ۇلكەن وزىمىشلىك مۇددە جاتادى» دەپ كورسەتكەن ەدى. ايتىپ — ايتىپاي، پەندەشلىك شەڭبەر شىندەگى باقىت نەدەۋشىلەر تولستوي ايتقانداي قۇدايعا نەمەسە تاغى ءبىر ءوزى تەكتەس پەندەگە جالبارىنۇ، جاعىنۇ ارقىلى ءوزى جەتپەك مۇددەگە — باقىتقا جەتپەك بولادى. ال، نەلەر باقىتتى نەدەۋشىلەرشى؟ مۇنان الدە قايدا قارا ءۇزىپ، قالاس شىعىپ شىعانداپ كەتكەندەر بولادى. بۇعان مىسال رەتىندە جۇرتقا ەڭ تانىس گرەكتىڭ سوقىر اقنى گومەردى، نەمىستىڭ تاسقۇلاق سازگەرى پەتحوۋەندى، قازاقتىڭ ءبىر جان سالىن، اقان سەرىسىن ايتىپ تۇسىندىرۇگە ابدەن بولار ەدى.

ءبىز ۇسىنىپ وتىرعان «اققۇ — ارمان» توپتاماسىنىڭ اۆتورى

شایمۇرات ئېلىياس ۇلى پەندە رەتەندە، كادىمكى ادامدار قاتارىندا ومىرگە كەشە عانا كەلىپ - كەتكەن كىسى. ءىراق، ول وسى قىسقا عانا عۇمىرىندا ورنىپ توندى، شىرەنىپ شەندى بولعان بىلاي تۇرسىن، قالقايتىپ باسنا ءۇي، قوڭىرسىتىپ باۋىرىنا قازان اسپىلعان، قۇشلىق قۇانىپ جار، ەرىنى قۇانىپ ۇرپاق قۇشپاي وتە بارعان كىسى ەدى. تالدىر وعان 51 جىل عۇمىر سىلادى، سىلارى سىلاپ السادا وعان تولىق قىمادى. قىمالعانى سول ەمەس پە، جەتمەدىك، جوقشىلىق، جالعىزدىق، پاناسىزدىق، اناسىزدىق، تۇرمەنىڭ ءتۇبى، ەسىكتىڭ كوزى، ەڭبەكتىڭ اۋىرى، كولىكتىڭ جاۋىرى، دۇسياننىڭ جالاسىن، اعايىننىڭ الاسىن ءبار - بارىن بىرگە، ۇيرىمەن سىلادى. ءىراق، شاكەڭ تالدىر ەڭ الدىمەن سىلالان ەكەۋدەن - سايىلىك سەزىمەن، اقىندىق دارىننان ايرىلمادى. سايىلىك سەزىم - ونى قارتايتپادى، ورتايتپادى. ول زەينەتەن سۇرالعان سايىن بەينەتەن بەرەتەن عۇمىردان وسىعان سۇيەنىپ زەرىكپەدى، تورىقپادى. تىرلىك قاي بەتەن، قاي قىرىن قاراتسادا ول جاس سايىدەي ەرتەڭگە، بولاشاققا تالپىندى. وعان ءومىردىڭ قىزىعى ەمەس، قىرىسىنىڭ ءوزى قىزىقتى، كۆلكىلى، دۇماندى سەزىلدى. ال، بۇعان ونداعى اقىندىق دارىن، ازاماتتىق ار - ۇجدان قوسىلعاندا ول ءىپتى ارۋاقتانىپ، رۇحانى جاھانكەزگە اينالىپ كەتە باردى. جاڭغالى ۇيرىلى قىرىسقىپەن السۇدا اقىننىڭ ءىر جاسماي قۇعا تىگەن ورتتەي مازداۋى دا وسىدان بولاتىن دى.

پەندەلىكى سوردان، ازاماتتىعى اردان تۇراتىن مۇنداي عاجايىپ تالدىر شایمۇرات ئېلىياس ۇلىن قىلزاقتا ءىرجان سالعا، اقان سەرىگە ۇقساتىپ جىبەرەدى. ال، ءىرجان سال مەن اقلان سەرى ومىردەگى دانىمەن، ونەردەگى مانىمەن الگىندە ايتقان گرەكتىڭ سوقىر اقىنى گومەر، نەمىستىڭ تاسقۇلاق سازگەرى پەتحوۋەندەرمەن بىرگە الەمدەگى ەڭ باقىتتى جاندار ەدى. ءومىردىڭ ويىپىل - تويىپىلى مەن تىرلىكتىڭ كۇيىبەڭ - سۇيىبەڭنى بىلىپ، وعان دەندە قويماي تۇتاس تىرلىكتى سۇلۇ دۇنيە بىلىپ، ونان قىزىمەن مولعارۋدى بالىعات سەزىم سەزىنىپ ءوزىن ونەرگە ءتانى ۇستىلعان، ءتارحي ەتكەن شایمۇرات ئېلىياس ۇلى دا ءوز وربىتاسىنان سولارعا ۇقسايدى. ەندەشە، شایمۇرات ئېلىياس ۇلى دا باقىتتى ادام!

بىردە، جارىمجان جاننىن سۆيرەتكەن قايران شاكەك تۈپەي تۇرغان
جاڭبىردان تاسالانباققا ئېىر قۇسقا كىرىپ، ئۈستى - باسى بالشىق ۈرىپە -
شۈرىپە قىسايىپ جاتسا كەرەك. ئۈتۈپ بارا جاتقان تانىس بىرەۋ:
— ەي شاكە، داينىن باغىم ورنىنا بارساڭ بولماي ما؟ مىنا جاتىساڭ
نە؟! — دەپ، مۇسىركەي اقىل ايتادى.
مۇنى ەستىگەن شاكەك جاسماستان:

— اللاتالامىغان ئېىر قىرسىغى مول قىسقا غۇمىر بەرىپتى،
ونىسىن سۇ جاڭا بەتى وزىنە قايتارىپ بەرۋدىڭ ئجونى جوق، بىراز
جەمىتىرلەپ ئۈگىن ئۈسۈرىپ اپارايىن دەپ جاتىرمىن — دەپ، ونان
ارمان كۈسىلە بەرىپتى. ئومىردىڭ ئمانىن وزگەشە ئۈسىنىپ،
تىرلىكتىڭ ئوزىن كۈمەدىا ئېىلۇ دەگەنىمىز ئدال وسى. ول اقىن
رەتىندە دە، ادام رەتىندە پەندەلىك غۇمىردىڭ ماڭگىلىگىنە، بايلىق، باقىت
دەگەننىڭ مۇتىلاقتىغىنا سەنگەن كىسى ەمەس. سوندىقتان دال ونىڭ
ولەڭدەرىنەن بولسىن، شەشەندىك شەرتپەلەرىنەن بولسىن شىنشىلدىق،
سىنشىلدىق، تازا ادامى اخلاق اڭقىپ تۇرادى. وقىرمان شايىمۇرات
شعارمالارىن وقىغاندا ونىڭ ئومىردى شەكسىز، قالتقىسىز سۈيگەن
سەزىمىن، تاكاپار كىسىلىگى مەن اقىندىق جالىنىن اڭغارۇعا كۈبىرەك
كۈڭىل بولگەن ئجون — دى.

«اققۇ — ارمان» اتتى بۇل جىناققا ئۆتۈردىڭ بارلىق شعارمالارى
كىرگىزىلدى دەۋدەن ئۆلاقيز، ونىڭ ئېىر ئبولىم جوعالغان، تولىق جىناپ -
تەرىپ اللىنباعان شعارمالارىنان وزگە، ئاعى ئېىر ئبولىم شعارمالارىن
باسپا ئسوزدىڭ كۈتەرىم ماعدۇرىنا قاراي بۇل توپتامادا بەرۋگە امالسىز
بولدىق. «ەل ئشى التىن قازىنا»، شايىمۇرات ايتىپتى دەگەن ئېىر ئبولىم
ولەڭ شۇماقتارى مەن شەشەندىك شەنەمدەرى خالىق جاعىنان جالعاستى
بايىپ، ساقتالا بەرەتىننە سەنەمىز.

اسان ابەۋۇلى

2008 - جىل قازان

مازمۇنى

الغى ءسوز..... اسان ابەۋۇلى 1

اقىن شايمۇرات

3	 اققۇ — ارمان
3	 پارتيا تۇرالى جىر
6	 ارميا
7	 اقبەلدەۋ
7	 كوكتەم سۈرەتى
10	 قوش تۇر بالا شاق
10	 شوپان سەنىمى
11	 كۈلكى
13	 كوكتەم كەلدى
14	 نوسەر
15	 تاسقىن
15	 تەنتەك بولما جاس ۇرپاق
17	 مايلى
19	 ءبىر سەستراعا
20	 اقىن جانى
22	 ماي كەلەدى
24	 قۇداعا سالەم
25	 قۇزغىن
26	 ۋاقىت
27	 دوس

29	قاس
30	كۈشك
30	ونىڭ بارىن ويلاما
31	شىندىق
32	ساز سۆرەتتەرىنەن
38	كۈز تۇرالى
40	ۇستازىما
41	ەشكىشىگە
42	قارعىما
43	ۇيعۇر دوستىما
45	شام
46	گۈلدەر
46	توقتاشى كوڭىلىم
47	كەزدەسۋ
49	كەيىپىر اقىنغا
50	تاتۇلىق
51	بىر جەڭگەيگە
53	اق قويدىڭ ارمانى
54	قىز قۇار
55	دومبىرا
56	دولان اعا
57	اشىمىگە
57	تايرىغا
58	الپىبەككە
58	كاسىمباي قۇساين ۇلىنا
58	كامال ماقاي ۇلىنا
59	داۋلەت خالىق ۇلىنا
59	زەينوللا قىزىر ۇلىنا

60		عيزات سەيتقازىنگە
60		ايتكەن بەيسىباي ۇلىنا
61		بىرس جۇماجان قىزىنا
61		جاقسىبەك ورال بەك ۇلىنا
61		ساعىدوللا عالم ۇلىنا
61		مۇقان ساعاتبەك ۇلىنا
62		سەلىتقازى مۇستاپا ۇلىنا
62		اقان يىمانغالى ۇلىنا
62		مۇراتجان نۇر ۇلىنا
63		بادەت احمەتجان ۇلىنا
63		بايگە
63		بىر كۇيشىگە
64		اناما
66		وتان
67		بىر رەداكتورغا
68		ساعىنىش
69		جۈرەك سىرى
72		ىلە قىزىنا
73		بىر - اق تۈندە
74		دارا شۇماقتار
76		شۇناق جىگىت
77		بىر اقىل
79		ىلەگە ارناۋ
82		وگىنىش
85		ويلاندى نەگە ارۋ قىز
88		قايداسىڭ
87		ناز گۈلىم
88		ارمان

89	جاپلاۋعا بارغاندا.....
91	كۈزگى ءونىم جىرلارى.....
92	شاڭتاس.....
93	قۇلىستاي كەلىنشەگىنە.....
94	ورالمايدى.....
95	تالى دا ءبىر جەڭگەيگە.....
96	دالا تۇرالى جىر.....
99	ولەڭ تۇرالى.....
101	قۇلاسا قايتىڭ سول باستىق.....
102	سەنى نىزدەدىم.....
103	ەلەستەپ تۇر قاسىڭدا.....
104	اقتۇلار.....
104	ارۋدىڭ تاعدىرى.....
108	جان انا (پوۋما).....
111	شوپان ماقتانىشى (پوۋما).....
117	شاۋەشەك كەشى (ءان ءسوزى).....
120	گۈلبارشىن (ءان ءسوزى).....
120	سەنى نىزدەيمىن (ءان ءسوزى).....
121	اكەمە (ءان ءسوزى).....
122	جان انا (ءان).....
124	كۈندەر - اي (ءان).....
126	دارىگەر قىز (ءان).....

كۈمەدىك شايىمۇرات

129	وڭالغان وي، نىشامدى توي (كۈمەدىا).....
-----	--

شەشەن شايىمۇرات

شايىمۇراتنىڭ شەشەندىك سوز دەرىنەن 151

ساعىندىرعان شايىمۇرات

سوغىسى سال 171
مەرگەن سوز بەن مەرۋەرت سوزدىڭ شەبەرى 178
اقىندى ەسكە العاندا 187
اقىن شايىمۇرات ئىلياس ۇلى جانە ونىڭ ان تەكىستەرى جونىندە 192
دارىگەر قىز 195
جان انا 200
سەنى نىزدەيمىن 202
مارحۇم شايىمۇرات ئىلياس ۇلىن ەسكە العاندا 205
شايىمۇراتقا سالەم 210
تۈگەندەۋ جىرى 212
بىر ۇن اسقاق 213
اقىن ەدىڭ ازۋلى 215
و. شايىمۇرات 216
شايىمۇرات ئىلياس ۇلىنا ارنايمىن 217
قابىر باسىندا 218
اقىن ەدىڭ ناعاشىم 219
شايىمۇراتقا 220
ورستى اقىن ورەلى 222
جىرشى قۇس 224
مارحۇم شايىمۇرات ئىلياس ۇلىنا 226
شاكە اما 228
قايران اما 229
اقىن اما 231
قۇراستىرۇشىدان 234

اقسن شایمورات

اقتۇ — ارمان

اقتۇن ئۇشش ارمان سەرىك نە قىلى،
سونان اقسىن گۈل لىرىكا توقىدى.
ولەك بولغان ورنەكتەردەن وقىرمان —
سول قىالدى، سول اقسىدى وقىدى.

راس، راس ارمان سەرىك اقسىغا،
(ول تۇرالى وسەك — اياك توقما!).
ارمان قۇپ مەرت بوپ جاتقان كەزىندە،
پەندە بولپ كوزگە ونى شۇقىما!

كوكتە جۈزگەن اققۇ مەنىك ارمانىم،
سوعان سەنىپ قىال قۇپ بارعامىن.
اقتۇن ئۇشش قىال قۇۇ ئىس باقت —
جاي بىرەۋگە جولامىتىن «سور قالىك».

ارمان — اققۇ اقسىدىقتىك قاناتى،
ونى قۇۇ — تىرشلىكتىك ساناتى.
بايلىق، ئامانساپ كەرەگى جوق اقسىغا،
شابىت، قىال — ونىك جاسار جانناتى!

پارتىيا تۇرالى جىر

ئەل باسى ەلۇعا سىر قوسىلماعان،
كوزدە جاس كوڭىلدە شەر جوسىلغان قان.

قان كىلكىپ جۇاڭخى، چاڭجياڭ اقتى تالاي،
تالاسقان خان، بەكتىككە قوسىنداردان.

سول سۈركەي عاسىرلاردىڭ زاڭغارىنان،
كىم ەدى ەكىپىندى ەردەي سالىعان ۇران.
ول پارتيا كورىنەر كۈرەس جولى،
قىزىل تۇدى بوياعان قان داعىنان.

بايلىق شەتكە جۈتكەلگەن قوتارىلا،
سەگىز ەلدىڭ ايلانغان وتارىنا.
سول قان جۇتقان ادامدى جەر قاپتىرىپ،
كىم ەدى باقت بەرگەن وتانما.

ول پارتيا بولاتتاي مىزىمىغان،
ەكىپىنەن جاۋ كۈيرەپ قۇز قۇلاغان.
ەڭبەكشى ەلدىڭ ايباتىن بايقادى ولار،
دەيتىندەر ەبىزدى جامان ەبىزدى نادان.

نۇرى مەن جۇدى ەلمىنىڭ تاۋ دالاسىن،
كۈرەسپەن سەيلىتتى ەلدىڭ بار نالاسىن.
ەبىر اۋانگارد قوسىن بوپ ۇيىمداستى،
ۇلگى ەتىپ گۇڭچانداڭنىڭ جارناماسىن.

جارىم عاسىر باقتىقا باستادى ەلدى،
ەرلىگىن قاستا كوردى دوستا كوردى.
تولىقسىپ كەمەلدەنگەن پارتىيىمىز،
كۈرەسپەن الپىس ەكى جاسقا كەلدى.

جەلكەدەن باسقان ۇش تاۋ تەگىستەلدى،
سورلانغان ەلىم ەرەن جەڭىس كوردى.

پاتيا ننتىماقپەن كۈرەس جاساپ،
تالقاندادى وڭ مەن سول تەرىس جەلدى.

الاقايلاپ بۇل كۈندى ەل ارداقتادى،
اتوي سالىدى ەڭبەكتىڭ ساڭلاقتارى.
كوركەيتۈڭە وتاندى جۇمىلدى ەلىم،
جارا سالعان ءسۇرتىلىپ قان داقتارى.

باقىتتىڭ تاڭى اتىپ كۈلدى ارابى،
جاز تۇرعاندا سۇنق قىستى كىم قالايى.
ەلىم سول كەز تىك تۇرىپ كوتەردى ەڭسە،
سەكىلدەنىپ شەكىستىڭ گىمالايى.

<پارتيا مىلليون ساۋساق، ءبىر جۋان قول >.
ننتىماقپەن قۇزاردان تابادى جول.
ەلىمە جات نيەتتى جاۋ سۇقتانسا،
قۇرۇلى جەردە قاقپان، اسپاندا تور.

پارتيا ايتار ءان — جىر، كۈيدىڭ باسى،
جىر بولار كۈرەس تارىخ تۇر كۋاسى.
باستايدى بولاشاققا باعىت سىلتەپ،
شۇعىلالى ماۋزىدۇڭ يىدەياسى.

بۇل جىرىم جۈرەگىمنىڭ سەرتى-مۈلدە،
اقىن بوپ كىم بەردى وراي جەلىپىنۋگە.
پارتيا بولماعاندا الدە قاشان،
كەتەر ەم زەڭبىرەكتىڭ جەمتىگىندە.

دەمەيمىن جاۋ وسەگىن بوراتپايدى،
بىرلىگىنىڭ دەنەگە كىر جولالتپايدى.